

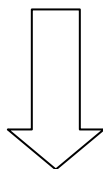
Collage innehållande bild av Arvikaverkens personal 1923, siluett av Värmlands landskap och industrirobot från ABB. (Montage: Lars Norrby)

Industrisamhällets kulturarv i Värmland

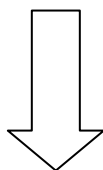
Värmland är ett mångfacetterat landskap med ett rikt kulturarv som vittnar om människors liv och leverne under årtusenden. I byggnader och fornlämningar, sägner och traditioner, minnen och levnadsöden hittar vi generationer värmlänningars historia och därmed också rötterna till vår egen tid.

Vägen från stenålderns nomadiserande jakt- och fångstsamhälle till våra dagars tätorter och utbud av varor och tjänster har varit lång. Ur ekonomisk-historisk och kulturgeografisk synvinkel ser vi en stegvis och successiv utveckling i samhällets huvudsakliga försörjnings- och sysselsättningsmönster. Nedanstående tidsangivelser kan tjäna för ett genomsnitt av Värmland.

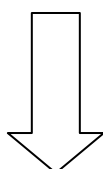
JAKT- OCH FÅNGSTSAMHÄLLE (från ca år 8000 f Kr)

AGRARSAMHÄLLE (från ca år 0 vid Kristi födelse)

INDUSTRISAMHÄLLE (från 1800-talets andra hälft)

INFORMATIONSSAMHÄLLE (från 1900-talets andra hälft)

I begreppet industrisamhällets kulturarv ryms både materiella och immateriella företeelser. Den industriella epoken utgör en betydelsefull del av vår identitet och förankring både regionalt och lokalt. Våra livsvillkor har förändrats i många grundläggande avseenden i förhållande till tidigare epoker som t ex när det gäller materiella villkor, hälsa och förhållandet mellan arbete och fritid samtidigt som vi kan se hur företagsetableringar, strukturomvandlingar och påverkan från omvärlden satt märkbara spår i det värmländska landskapet.

Det Värmland vi ser omkring oss är i många avseenden en god spegling av skeendet i landet som helhet under de senaste hundra åren. De svenska basnäringarna malm, skog och vattenkraft har varit den traditionella ryggraden i

näringslivet och därmed styrt mycket av länets befolknings- och bebyggelseutveckling. På flera håll har industrialiseringen resulterat i att helt nya tätortsbildningar uppstått med tydliga exempel som Hagfors, Grums och Skoghäll. Kommunikationsutvecklingen, framför allt järnvägen, har gett upphov till stationssamhällen som Kil medan det för orter som Arvika, Karlstad och Kristinehamn varit en kombination av handel, tillverkningsindustri, kommunikationer och administration som bidragit till 1900-talets tätortsexpansion. I den värmländska vardagen har folkbildning, folkrörelser och föreningsliv haft en stark förankring.

Sett i backspegeln kan vi konstatera att den mycket innehållsrika tidsperiod vi benämner industrisamhället rent kvantitativt har gett oss ”en himla massa kulturarv”. Nu när 1900-talet har blivit historia och en ny bas för tillväxt och sysselsättning växer fram är det angeläget att uppmärksamma, utvärdera och kanske ta tillvara väsentliga karaktärsdrag och yttringar från det gångna århundradet. Det är dags att ställa oss själva frågor om vad och hur mycket vill vi fysiskt bevara, bruka och återanvända, vad behöver vi dokumentera och spara i arkiv och bibliotek för kommande generationer och hur mycket kan vi med gott samvete lämna därefter utan större saknad.

Nationellt och regionalt arbete

Regeringen tillsatte 1999 Delegationen för Industrisamhällets kulturarv med ett tiotal ledamöter från olika institutioner och organisationer. Delegationens uppgift har bl a varit att uppmuntra en diskussion och metodutveckling kring industrisamhällets materiella och immateriella värden men också att fördela de omkring 25 miljoner kronor regeringen anvisat till olika utvecklingsprojekt.

På initiativ från länsstyrelsens kulturmiljöenhet bildades år 2000 en samverkansgrupp för det regionala arbetet i Värmland med industrisamhällets kulturarv. Denna s k BISK-grupp (Bevarande av IndustriSamhällets Kulturarv) utgörs idag av representanter för länsstyrelsen, Karlstads universitet, Värmlands museum, Värmlandsarkiv, Folkrörelsernas arkiv, fackföreningsrörelsen LO-Värmland, och länets hembygdsförbund men arbete pågår för att till gruppen också knyta några värmländska kommuner, Region Värmland och näringslivet.

BISK-gruppen ser som sin uppgift främst att

- fungera som ett forum för kunskaps- och erfarenhetsutbyte i frågor om industrisamhällets kulturarv,
- bredda och utveckla diskussionen kring industrisamhällets historia,
- diskutera behov av och verka för kunskapsuppbyggnad, information och kunskapsspridning,
- öka förutsättningarna för samfinansiering mellan olika intressenter för bevarandeinsatser inom industrisamhällets kulturarv,
- diskutera behov av stöd och råd kring brukande, vård och underhåll av kulturarvet,
- formulera målsättningar och mönster för fortsatta insatser för bevarandet av kulturarvet,
- delta i nätverk och erfarenhetsutbyte med andra regionala samverkansgrupper.

BISK-gruppen har påbörjat en analys av slutförda eller pågående projekt av betydelse för kunskapen om det värmländska industrisamhällets historia. Utifrån en sådan analys kan sedan behovet av framtida projekt formuleras av olika intressenter. I gruppens utåtriktade verksamhet har informationsmöten med några värmländska kommuner skett och en tvådagars länskonferens på temat genomförts under hösten 2001. Inom ramen för industrisamhällets kulturarv har länsstyrelsen och Värmlands museum också givit ut några publikationer kring ämnet.

Det är angeläget att BISK-gruppen utöver en fortsatt informationsspridning och uppföljning av olika insatser under kommande år kan lägga en större vikt vid länets kulturmiljö- och kulturarvsprofil, målsättnings- och ansvarsfrågor och behovet av dokumentation av nedläggningshotade verksamheter, företag eller produktionslinjer.

Göran Wettergren
Länsantikvarie vid länsstyrelsen i Värmlands län